

Prikaz

Ilija J. Džombić:
Ekonomska diplomacija Bosne i Hercegovine

Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment, Banja Luka, 2008., 389 str.

Knjiga Ilije J. Džombića predstavlja pionirski pothvat kojim je autor dao svoj obol prosperitetu i razvoju Bosne i Hercegovine. Autor je prorektor za nastavu na Univerzitetu za poslovni inženjering i menadžment u Banja Luci te je jedan od nositelja nekoliko projekata i studija privrednog razvoja BiH. U središtu njegovog interesa je pitanje gospodarske diplomacije kao vitalne aktivnosti koju svaka država razvija kao nezaobilazni instrument promocije svojih nacionalnih interesa i gospodarskog razvoja. Unatoč nepostojanju koncepta gospodarske diplomacije te nedostatku općeg razumijevanja za tu tematiku u BiH, autor je uspio, konzultirajući najrelevantniju svjetsku literaturu postići zapaženi rezultat, knjigu kojom se mogu služiti političari, diplomati, novinari i policy-makeri na području jugoistočne Europe, ali i šire.

Uvod analizira današnju međunarodnu ekonomiju koju obilježava snažna internacionalizacija i globalizacija, ali i jačanje ekonomske regionalizacije. Proučavanje međunarodnih odnosa stoga mora uzeti u obzir promjene u ekonomskom okruženju jer one mijenjaju ulogu države i diplomacije. Diplomacija postaje složenija, zahtjevnija i profesionalnija jer se moraju iskoristiti sve prednosti i blagodati globalizacije uz eliminiranje njenih negativnih posljedica tako da u središte dolazi koncept gospodarske diplomacije. Ona je spoj klasične diplomacije sa ekonomskom znanošću i znanošću o upravljanju. Ona također uključuje odnose s javnošću, industrijsku špijunažu te druge aktivnosti u cilju stvaranja poslovnog uspjeha. Uloga gospodarske diplomacije je promocija i zaštita nacionalne ekonomije, a postaje primarno sredstvo prodora na globalnom tržištu. Potrebno je stoga upregnuti golemu količinu političke volje i organizacijskih sposobnosti da se uspostavi efikasna mreža državnog managementa i diplomatskih predstavnika sa zadatkom promicanja gospodarskog razvoja te pozicioniranja na svjetskoj sceni. U BiH ta svijest još nije dovoljno sazrela što se očituje u nepostojanju koncepta gospodarske diplomacije kao i manjkavom kadru koji bi se trebao baviti tim djelatnostima.

Prvo poglavlje *Suvremene tendencije svjetske ekonomske scene* analizira prirodu globalizacije koja je u suštini porast ekonomske, političke, ekološke i kulturne međuovisnosti između država i stvaranje jedne općenite "globalne kulture". Autor se ipak detaljnije bavi ekonomskom globalizacijom koju karakterizira slobodan protok kapitala, liberalizacija tržišta, rast svjetske trgovine te tehnološka i komunikacijska ekspanzija. Ipak, globalizacija ima i drugo lice koje se očituje u sve većem jazu između bogatih i siromašnih, disparitetu prihoda na globalnoj razini, socijalnom slomu i pauperizaciji u mnogim

državama. U takvim uvjetima primarni je cilj države rast BDP-a i konkurentnosti koji se postižu ulaganjem u obrazovanje, znanost i istraživanje (R&D) te mijenjanjem ekonomske, pravne i političke infrastrukture u skladu s međunarodnim standardima. Daljnji su koraci infrastrukturno osuvremenjivanje, pomoć najperspektivnijim granama gospodarstva u izlazu na svjetsko tržište te privlačenje izravnih stranih investicija (FDI). Sve su ove mjere na području jugoistočne Europe imale pečat tranzicijskog razdoblja i paralelnog pristupanja EU tako da autor ističe važnost doprinosa ekonomske regionalizacije uz daljnju trgovinsku i institucionalnu liberalizaciju. Kao bitna dva uvjeta poboljšanja ekonomske regionalne suradnje autor ističe lokalni poslovni ambijent te aktivno *učestće* na međunarodnom financijskom tržištu.

Autor drži da je međunarodne trgovina lokomotiva razvoja na nacionalnoj i svjetskoj razini koja je usko vezana uz međunarodne korporacije. One imaju prihode veće od BDP-a mnogih zemalja, a svoju korporativnu moć koriste kao bazu političkog utjecaja stoga se na njih gleda dvojako. Autor ipak naglašava njihove pozitivne strane koje se ogledaju u transferu tehnologije, know-how faktora, podizanju konkurentnosti ekonomije te poticanju daljnjeg ekonomske razvoja, porastu standarda i zaposlenosti.

Poglavlje *Položaj bosanskohercegovačke ekonomije na međunarodnoj sceni* analizira ekonomiju BiH. Kao breme ratnog nasljeđa ostala je tehnološka deficitarnost, fragmentirani politički i ekonomski ciljevi koji nepovoljno utječu na ekonomsku poziciju BiH na međunarodnoj pozornici. Izostanak s međunarodnog tržišta uslijed ratnih sukoba, uništena infrastruktura, narušena jedinstvenost socijalnog kapitala, nedovoljna obrazovna struktura i bijeg stručnjaka uzroci su nezaposlenosti od preko 30% i BDP-a koji je tek na 60% predratnog. Razlozi za optimizam ipak postoje i oni se mogu naći u novijim ekonomskim pokazateljima o rastu industrijske proizvodnje, ali svejedno ostaju veliki izazovi na putu iskorištavanja istinskih potencijala ekonomije BiH. Oni se prije svega sastoje od nužnosti restrukturiranja poduzeća, nastavka procesa reformi, ulaganja u ljudski kadar i modernu tehnologiju. Autor ističe potrebu nastanka razvojne strategije koja će definirati dugoročne strateške ciljeve i pravac ekonomskog razvoja BiH. Ona mora biti izvozno orijentirana, adaptivna za nova tehnološka rješenja koja će potaknuti konkurentnost, dinamičnu, fleksibilnu privredu zasnovanu na pravnoj uređenosti i socijalnoj zaštiti svakog pojedinca. Ključne karike pritom trebaju biti: ljudsko znanje, inovativnost i razvoj organizacijsko-upravljačkih sposobnosti na mikro i makro razini uz jačanje pravne sigurnosti i nastavak demokratizacije. Kao ključni input modernizaciji i nastanku tehnološke baze koja će moći pozitivno utjecati na čitavu ekonomiju se ističe privlačenje FDI-a te domaća štednja. U paletu mjera koje autor predlaže za privredni razvoj BiH navode se; smanjenje javnih rashoda i privatizacija javnih poduzeća, ulaganje u obrazovanje, tehnologiju i znanost te reforme fiskalne politike. Uloga gospodarske diplomacije stoga je ključna jer ona treba omogućiti podršku ulagačima i učiniti im dostupnim informacije o ulaganjima. Autor ističe važnost europske perspektive BiH, a njezin bitan preduvjet je daljnja ekonomska suradnja

sa zemljama regije jer je pojačana gospodarska suradnja najbolje rješenje na tom putu.

Ekonomski i politički odnosi Bosne i Hercegovine sa inostranstvom poglavlje je u kojem se autor dotiče ključnih ekonomskih sektora u kojima postoji mogućnost ulaganja poput metalne industrije, industrije elektronskih i automobilskih dijelova, telekomunikacije, tekstilne industrije i industrije obuće. Načela vanjske politike su jako važna kao temelj na kojem se grade ekonomski odnosi, a oni se sastoje od snažne usmjerenosti prema euroatlantskim integracijama, ali i drugim međunarodnim organizacijama. BiH njeguje kulturu multilateralizma i partnerstva sa svim zemljama preko svojih bilateralnih i multilateralnih veza, a naročita su prednost dobri odnosi koje BiH ima sa zemljama islamskog svijeta. Jedan od prioriteta napora državnog vrha će u nadolazećem razdoblju biti liberalizacija viznog režima kao jedan od najboljih instrumenata zaštite interesa svojih državljana te promoviranja intenziteta gospodarskog rasta. Prioritetni odnosi ipak su umjereni ka službenom Bruxellesu i zemljama regije gdje su i mogućnosti napretka najveće.

Četvrto poglavlje *Funkcija ekonomske diplomacije u suvremenim međunarodnim odnosima* uvodi nas u samu srž istraživanja. Dajući genezu razvoja diplomacije, autor navodi njenu podjelu na bilateralnu, multilateralnu, summit, te vojnu i ekonomsku diplomaciju. Ipak, naglasak je na potonjoj kao onoj koja je u današnjem svijetu dominantna jer je prirodna posljedica transformacije klasične diplomacije i državnih poslova prema svijetu u kojem vlada logika "it's the economy, stupid". Prirodna evolucija diplomacije je sada usmjerena na povećanje izvoza nacionalne ekonomije, privlačenje FDI-a, realizaciju ekonomskih ciljeva, ekonomsku i političku promociju države, pripremu sporazuma o ekonomskoj suradnji, zaštitu vlastitih strateških privrednih grana i adekvatno prikupljanje informacija. Gospodarska diplomacija zahtijeva iznimnu stručnost i profesionalizam jer ona postaje faktor privrednog razvoja, što potvrđuju SAD, EU i Japan koji imaju dugu tradiciju razvoja ekonomske diplomacije, ali i povećana ulaganja tzv. BRIC zemalja. Ekonomski diplomat mora biti adekvatno obrazovan, poznavati ekonomske prilike u zemlji i inozemstvu, mora poznavati strane jezike, međunarodno pravo, napose trgovačko, te biti iznimno dobar pregovarač i lobist. Metode njegovog djelovanja se sastoje od ekonomsko-obavještajnog rada, stjecanja povjerenja i kontakata u visokopozicioniranim krugovima, posjeta tvrtkama, privrednim izložbama, razgovora sa državnim službenicima, poduzetnicima do onog najopasnijeg, ali često neizbježnog, industrijske špijunaže i kupovine tajnih dokumenata. Ključna forma uspjeha se sastoji od aktivne suradnje nacionalne privrede, državne administracije i ekonomske diplomacije koji svi skupa trebaju sinkronizirano djelovati na ostvarenju strateških ciljeva razvoja. Uloga države se bitno smanjila uslijed globalizacije, ali je njena galvanizirajuća uloga nezaobilazna. Tako su česti posjeti na vrhu državnih dužnosnika koji sa sobom vode svitu gospodarstvenika. Brojne su anegdote o uspjesima Billa Clintona i Jacquesa Chiraca u tim djelatnostima, a autor primjermom ističe i lanjski summit Sarkozy – Hu Jintao.

Dalje se u tekstu navode najjemenitiji oblici svjetskih ekonomskih diplomacija; američke, francuske, ruske, njemačke, britanske, austrijske, kineske, japanske, ali i regionalne ekonomske diplomacije, te doznajemo da je slovenska bez premca najbolja jer je organizirana po austrijskom modelu, dok se autor pohvalno izražava i o hrvatskoj. Dani su i praktični savjeti kako se ponašati u raznim prigodama jer ovdje kulturološke razlike dolaze do izražaja stoga je njihovo poznavanje nužno u namjeri postizanja uspješnih rezultata. Tako doznajemo o izrazitoj motivaciji na uspjeh i natjecateljskom duhu američke ekonomske diplomacije vodene devizom "vrijeme je novac". Ruska diplomacija veže ekonomiju sa nacionalnom sigurnošću te je u njenom slučaju na snazi koncept "energetske diplomacije" zbog prirodnog bogatstva kojim raspolaže. Nijemci su svjetski prvaci u izvozu te njeguju snažnu radnu etiku, točnost i preciznost. Austrijanci su pak glavni investitori u jugoistok Europe koje je tako ponovno postalo "austrijsko dvorište". Azijske kulture njeguju snažan naglasak na povjerenju i poslovnim vezama, a glavna odlika pregovarača u Šangaju, Pekingu ili Tokiju mora biti strpljenje jer je to svojevrsni test kojeg azijski domaćini pripremaju da ocijene koliko je pregovaraču uistinu stalo i koliko je spreman boriti se za interese svoje države.

Razvoj koncepta ekonomske diplomatije Bosne i Hercegovine posljednje je poglavlje koje daje detaljniji prikaz ekonomskih odnosa BiH sa inozemstvom. Faktorima njezinog privrednog razvoja treba se dodati sinergijski efekt kojeg ekonomska diplomacija može pružiti. Ona se sastoji od promoviranja i realizacije ciljeva te alokacije materijalnih resursa, ali i od školovanja kadra koji će se moći nositi sa izazovima globalne ekonomije u nadolazećem razdoblju. Uspostavljanje bliskih kontakata sa stranim državama, njihovim poslovnim i znanstvenim sektorom, proaktivnost, pomno planirani napor u uspostavljanju poslovnih kontakata, dobra analitička obrada stanja u domaćoj i stranoj ekonomiji su tehnike gospodarske diplomacije kakvu BiH treba razviti.

Iako je primarno usmjerena na BiH, knjiga može poslužiti i na primjeru hrvatske gospodarske diplomacije. Česte su kritike da u Hrvatskoj taj koncept nije dovoljno razvijen, da gospodarstvenici nemaju potporu državnih vlasti i da je suradnja sa diplomatsko-konzularnom mrežom općenito nedovoljna, stoga se nadam da će knjiga potaknuti neke u nadležnim ministarstvima na promjenu i na odlučniji pristup toj problematici. Značaj ekonomske diplomacije je važan u današnjoj globalnoj ekonomiji, a znakovito je da su problemi s kojima se susreće Hrvatska identični s onima iz susjedne države; potreba reforme pravosuđa, slabost administrativnih kapaciteta, korupcija, pitanje obrazovne politike, te poticanja poduzetništva tako da se niz prijedloga rješenja koje nudi autor mogu iskoristiti i na hrvatskom primjeru.